

DAR ALANDA DERİN BAKIŞLAR

Görüntü kaydetme marifeti artık fotoğraf makinelerinin tekelinde değil. Endüstri devriminin bıçkın yeniyetmesi olan fotoğraf makineleri giderek bir fetiş nesnesine dönüşüyor; öte yandan fotografik görüntüler toplumsal işlevini artırarak sürdürüyor. Görüntü üretiminde fotoğraf makinelerinin payı giderek azalırken “Fotoğraf Makinesi” adı görüntü üreten aletleri tanımlamakta yetersiz kalıyor.

Ne demeli adına?..

Biz yine de geçmişe saygı duyarak, görüntü kaydeden araçların adına ‘kamera’ diyelim. Onca deneyime, atlatılmış onca badireye hürmette kusur etmeyelim. Olmaz a idare edelim.

‘Kamera’ malum ‘oda’ anlamında “karanlıkoda” dan mülhem, onun kısaltılmışı.

Fotoğraf icat edildiği dönemlerde dış dünyadan yansıyan ışıklar mekanik işleyişle duyarlı tabakaya kaydediliyordu. Gizli görüntünün görünür olabilmesi için yine karanlıkodada kimya uygulanırdı. Hal böyle olunca fotografik görüntünün ontolojisi karanlıkodayı mutlak kılan bir ad gerektiriyordu.

Görüntü kaydetme işi artık mekanik bir işleyişe bağlı değil. Elektronik. Dijital ortamda kimya falan da gerekmiyor. Direk görüyoruz. Yani ne odalık hali kaldı ne karanlıkla bir ilişkisi var.

Olsun, biz yine de görüntü üretebilen aracın adına ‘kamera’ diyelim.

Kameraların geçirdiği bu radikal dönüşüm hayatımızı doğrudan etkiliyor. Düşüncelerimizi de, davranışlarımızı da, kanaatlerimizi de, yargılarımızı da dönüştürüyor.

Biz ve kanaatlerimiz...

o kadar da masum değiliz

ne biz ne kameramız.

Kameralar öyle bir alet ki, dış dünyayı gösterdiği kadar fotoğrafçının içi dünyasına da ayna tutabiliyor, ama asıl zihnin nasıl işlediğini açık edebiliyor. En basitinden bir fotoğrafçının işlerine bakarak marifetin kamerada mı fotoğrafçıda mı olduğunu hemen herkes gibi biz de anlayabiliyoruz. Çalışmasına emek vermiş mi, yoksa işi başından mı savmış hemen ayırt ediliyor. Herkes deneyebilir. Herkes görebilir. Bir görüntünün içerdiği samimi çaba/emek bakmayı bilen herkese kendini gösterir.

O nedenle:

Bir fotoğraf aslında kamerayı işletince ortaya çıkmıyor. Çekeceğimiz konuyu zihnimizde evirip çevirmeye başladığımız andan itibaren o fotoğraf belirginleşmeye başlıyor.

Fotoğraf anlık bir şey değil.

“O an” gibi safsatalara,

“anı ölümsüzleştirmek” gibi mistifikasyonlara kafayı takmamak lazım.

İyi bir fotoğrafın arkasında fikri bir faaliyet olduğunu, bir birikim ve daha önemlisi hayata dair bir duruş, bir tutum bulunması gerektiğini biliyoruz.

"Görürsün, çekersin, fotoğraf olur" diye otomatik bir işleyiş yok. Ha, güzel gün batımlarını, hoş renkli çiçekleri, farklı kültürlerin albenili görüntülerini görürsün, çekersin, ama o da olmaz. Olur da hoşça vakit geçirten çerez olur. Bunların her birinin arkasında fikri bir örüntü, bir araştırma ve bilgilendirme süreci varsa eğer o fotoğraflar da başka olur, sabun köpüğü gibi “puf” diye sönüp gitmez yani. Kalır kalabileceği kadar.

O nedenle, özellikle sosyal bir mevzuya bakıyorsak, hele pandemi süreci gibi insan türünün tehdit altında olduğu kritik bir dönemecten geçiyorsak, aklımıza ilk gelen kareleri çekip göndermek yetmiyor. Sokakta, bahçede, kuyrukta, markette gördüğümüz sahneleri hepimizin gördüğü gibi fotoğraflamak kendimize haksızlık etmektir bence. Yaratıcılığımızı yok saymaktır. Fotoğraf makinesine fotokopi makinesi muamelesi yapmaktır. (Not: Ara Güler “dikiş makinesiyle bile fotoğraf çekerim” dedi de “fotokopi makinesiyle bile fotoğraf çekerim” demedi, neden acaba? Neyse, O. Cem Çetin onu da yaptı) Elbet kameralara fotokopi makinası muamelesi de yapılır neden yapılmasın? Terside mümkün neden olmasın?

Çektığımız fotoğraflar eğer sokaktaki insanları sadece göstermekle yetinmiyor, hallerini temsil ediyorsa, duygu ve düşüncelerini aktarıyorsa, içinde bulundukları durumun davranışlarına yansımalarını gösteriyorsa elbet olur neden olmasın. Ama o kare hayattan çıkarılmış bir kopya değil, fotoğrafçının hem fikri derinliğini, hem artistik yaratıcılığını hem de yoğunlaşmış emeğini taşıyabilen bir anlam yüzeyi olursa o zaman işte tadından yenmiyor, bakmalara doyulmuyor.

KGF (Korona Günlerinde Fotoğraf) çalışmasına başlarken fotoğrafçı arkadaşımıza bir önerimiz olmuştuk. Kendi yaşantımıza yoğunlaşmayı, dikkatimizi yakın çevremize yöneltmeyi teklif etmiştik.

Çektığımız fotoğraflar ister sokaktan olsun ister evden, ister kendimizden, isterse yakın çevremizden fark etmez. Bu günlerin temsilini çıkarmak için kamerayı ele almadan önce başka bir şey yapmak lazım. Yoğun bir kafa emeğini, fikri faaliyeti, okumayı, araştırmayı, neden diye sormayı, acaba diye kuşkulandırmayı ihmal etmemek gerek.

Hayatımızın doğal parçası olması gereken bir okuma-araştırmadan söz etmiyorum. Bir hastalık olarak covid-19’dan, pandemiden, küresel salgınlardan, tarihteki rollerinden, bütün bunların çevresinde dönüp duran entelektüel faaliyetlerden söz ediyorum. Toplumbilimciler, fütüristler, sanatçılar, düşünürler ne diyor bu meseleye? Bunları bilmek gerektiğini düşünüyorum. Bu donanımla çekeceğimiz fotoğrafların anlam yüklü ve söz taşıyıcı olacağından söz ediyorum.

Belki bir zamanlar fotoğraflar dış dünyanın güzelliklerini gösterebildikleri için ya da daha önce görmediğimiz yerlere bizi götürebildikleri için değerlilerdi ama artık bu sıradan bir işlev. Herhangi bir kıymeti yok. Fotoğraflar, fotoğrafçının karşısındaki olay/durum/şey hakkındaki fikir ve duygu alemini, yorumunu ve eleştirisini yansıtabildiği kadar değerliler.

Bir görüntüyü bildik kompozisyoncu yaklaşımla, bayatlamış grafik yüzey düzenlemeleriyle, klişelerle ortaya çıkarmak başka, kişisel yaratıcılığı ön plana alan, özgür ifadenin ve işlek bir zihnin ürünü olarak ortaya koymak başka şeyler. İkincisi en azından bir anlam/anlatı taşıyabilme potansiyeline sahip.

Anlam dediğimiz her neyse, elbet baktığımız her nesneye içkin. Her varlığın bir de varoluşa dair bir anlamı var. Her oluş bir nedene sahip ve bir başka oluşun da az çok sebebi. Hiçbiri boş değil ancak bu yetmez. Karşımıza çıkan her varlık gibi, önümüze konan her

görüntünün de bir anlama işaret etmesi mümkün olduğu halde bir sözü/anlatısı olmadığı ortada.

Aslolan sözdür. Görüntünün mihenk taşı anlatısıdır. Bir fotoğrafın kıymeti anlattıkları kadardır. Söz/anlatı fotoğrafçının zihninde varsa fotoğrafta da olur. Yoksa nafile.

1. Grupta yer alan fotoğrafçıların tek fotoğrafla bir anlatı kurmak için çıktıkları yol hem çok kolay ama bir o kadar da zor. Düğmeye basınca fotoğraf çıkıyor malum ama söz/anlatı çıkmıyor ortaya. Yok öyle bulanık suda kuyruğundan balık yakalamak.

Eski bir Kızılderili atasözü der ki:

“Fotoğrafçılık, bir zihinsel faaliyetin kamera vasıtasıyla görünür kılınmasıdır”. Tam da bu çalışmada ihtiyaç duyduğumuz fotoğraf kafasıdır bu. Yani derinlemesine bir düşünme pratiği gerçekleştirip onunla kamera arasındaki köprüyü kurmakla işe başlayabiliriz. Bunun ilk adımı da sorular olabilir. Soruları sadece kendimize değil, görünenler dünyasındaki her şeye sormalıyız. Bu sayede çevremizdeki nesneleri bir kez daha ve yeniden anlamlandırmak mümkün olur, yaşadığımız salgın günlerine özgü görünüşleri diğerlerinin arasından sıyrılır. Bu yetmez, çevremizdeki davranışları ve halleri de yeni anlamlarıyla tanımaya, fark etmeye çalışabiliriz. Ondan sonra bunları özgün bir bakışla görüntü haline getirmek kalır bize.

Bizim fotoğraf platomuz/çekim ortamımız, çevremizde kurduğumuz anlam dünyasıdır. Onu fotoğrafın diline tercüme etmeye çalışırız.

Salgın günlerinde “yeni ben” ve “yeni çevrem” hepimiz için “yeni bir keşif alanı”. Hep söylendiği gibi bundan sonra ne dünya eski dünya olacak, ne de biz eski biz olacağız. Çok çarpıcı bir deneyimin içinden geçiyoruz...

Fani hayatlarımızda bu kadar önemli yer tutan bu salgına büyük anlamlar biçiyoruz haliyle ama aslına bakarsanız tabiatın sıradan olaylarından biri cereyan ediyor. Biçareliğine bakmadan kendini alemin merkezi sanan insan türüne yapılan küçük bir uyarı bu. Bizim zamanımıza denk geldi o ayrı ama bu virüs canlılar alemindeki kim bilir kaçınıcı kırımın, kaçınıcı salgının yeni vasıtası? Bu sıradan olay, insan türü dışındaki her varlığı emrimize amade sanarak, çıkarlarımıza kurban ederek kurduğumuz küresel sisteme atılmış şamarlardan biri.

Evde kalmalarımız, başkalarına potansiyel ölüm meleği gibi bakmalarımız, normalimizin yeniden tanımlanması falan hep geçici şeyler belki, ancak bu günlerde çekeceğimiz fotoğraflar kalıcı olabilir. Onları, hatırlamanın bir vasıtası kılabiliriz.

İnsanlık tarihindeki büyük salgınların hiçbiri fotoğrafa kaydedilmedi. Resimleri, heykelleri yapıldı, anıtları dikildi, romanları, oyunları, şiirleri yazıldı ama fotoğrafları çekilmedi.

Bu günlerde Dünya’da yaygın biçimde korona günleri fotoğraflaması yapılıyor. FOTOĞRAFLA HATIRLAMAK için, belki de ders çıkarmak için.

Bu kıymetli çaba boşa gitmesin.

Çektiğimiz her fotoğrafın aynı zamanda yeni şartlara kendimizi uyarlama fırsatı vermesini de umalım.

Her neredeysek, sağlığımızı korumak, başkalarının sağlığını kollamak için özen gösterelim.

Daha güzel zamanlar için umudu canlı tutmak üzere rast gelsin.

Özcan Yurdalan

16 Mayıs 2020 / Kuşadası